

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ДОШКІЛЬНЯТАМИ

змін [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.knukim.edu.ua/conferences_2004_proceedings. – Назва з екрана.

8. Чельцов М.В. *Формирование гражданской позиции студенческой молодежи высшего учебного заведения: дис. ... канд. пед. наук:*

13.00.02 / Чельцов Михаил Владимирович. – Новосибирск, 1996. – 224 с.

9. Червона Л.М. *Практики формування громадянської позиції студентів/Леся Миколаївна Червона* [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/Kis/2011_1/7.pdf. – Назва з екрана.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2016

УДК 364.652.2 – 054.73

Надія Ашиток, доктор філософських наук, професор
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ДОШКІЛЬНЯТАМИ

У статті автор пропонує своє розуміння сутності антропологічного підходу в світлі сучасної модернізації освіти. На методологічній основі антропологічного підходу автор розвиває ідеї про принципи виховання студентів, що навчаються в навчальних закладах вищої професійної освіти.

Ключові слова: освіта, професійна підготовка, педагогіка, антропологічний підхід, принципи антропологічного підходу, навчальні заклади вищої освіти.

Літ. 11.

Надежда Ашиток, доктор философских наук, профессор
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ К РАБОТЕ С ДОШКОЛЬНИКАМИ

В статье автор предлагает свое понимание сущности антропологического подхода в свете современной модернизации образования. На методологической основе антропологического подхода автор развивает идеи о принципах воспитания студентов, обучающихся в образовательных заведениях высшего профессионального образования.

Ключевые слова: образование, профессиональная подготовка, педагогика, антропологический подход, принципы антропологического подхода, учебные заведения высшего образования.

Nadiya Ashytok, Doctor of Sciences (Philosophy), Professor,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

AN ANTHROPOLOGICAL ASPECT OF TRAINING OF TEACHERS TO THE WORK WITH PRESCHOOLERS

The author highlights the understanding of the anthropological approach in the current educational modernization. The article based on the methodological basis of the anthropological approach develops the ideas concerning the principles of education of students that are studying at the higher education institutions.

Keywords: an education, professional training, pedagogy, an anthropological approach, the principles of the anthropological approach, the education institutions of the higher education.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції суспільного розвитку України потребують переходу освіти на нову концепцію підготовки майбутніх фахівців, удосконалення її якості, що вмотивовує процеси інтегрування, підвищення рівня професіоналізму, компетентності та інтелектуальної культури педагога. У цьому контексті ключовою парадигмою сучасної освіти стає гуманістична, а це потребує оновлення методологічних засад професійно-педагогічної освіти, що вимагає пошуку дієвих підходів до підготовки майбутнього педагога, який по-новому усвідомлює природу і

сутність Людини. Одним із таких підходів, на наш погляд, є антропологічний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогіка як галузь гуманітарного знання і сфера соціально значущої практики у принципі не може існувати поза контекстом антропологічної проблематики, що усвідомлювалося педагогами минулого. Пошуку втілення антропологічних ідей у сферу педагогіки присвячені праці Я.А. Коменського, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, які розробляли принцип природовідповідності, відзначали доцільність вільного і природного розвитку дитини. З часом дослідження з

антрополого-педагогічної проблематики оформилися в окрему науку – педагогічну антропологію, основоположником якої вважають К.Д. Ушинського. На його думку, педагогіка не може обмежитися лише знаннями про виховну діяльність. Їй необхідні знання про людину із різних сфер пізнання. Ці знання майбутні педагоги повинні засвоїти у контексті “антропологічної підготовки” [9]. У другій половині XIX ст. – початку XX ст. розвивалася школа педагогів-антропологів (Н.І. Пирогов, К.К. Сент-Ілер, М.І. Демков, П.Ф. Лесгафт, П.Ф. Каптерев, В.А. Вагнер, Ю.І. Айхенвальд та ін.).

Сучасні антропологічні дослідження в галузі освіти здійснюють В.В. Кузьмін, В.І. Максакова, А.І. Орлов, Л.К. Рахлевська, В.А. Сластьонин, В.В. Чистяков та ін. Зазначений підхід у вихованні розроблявся і західними дослідниками за різними напрямками: інтегральному (Лідтке Г. Рот, А. Флітнер); філософському (О. Больнов, І. Дерболав, В. Лох); феноменологічному (М.Я. Лангевелд, Р. Лассан); діалектико-рефлексивному (Т. Адорно, М. Бубер, В. Клафка, Е. Левінас) та плюрально-історичному (Д. Кампер, Л. Мелленхауер, Х. Вулф). Вивченню проблем підготовки майбутніх вчителів з антропологічної позиції присвячені роботи С.В. Васильєвої, Н.М. Гарановіч, Е.А. Дубецької, М.Г. Казакина, К.Ю. Колесіної, А.І. Кондратас, Р.З. Мустафін, Ю.А. Солдовникова та ін. І хоча таких праць чимало, осмислення цих проблем у контексті навчально-виховного процесу у межах професійно-педагогічної освіти не досліджено достатньо, а тому метою статті є вивчення деяких питань у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу. Загалом визначальною характеристикою антропологічного підходу є цілісне розуміння Людини та вивчення її як біо-психо-соціо-культурної істоти. Згідно з цим підходом у педагогіці визнається єдність певних складових, а саме: цілісного бачення людини та її життя, духовно-орієнтованих відносин між студентами, між студентами і викладачами, між викладачами тощо [7, 21]. З позицій зазначеного підходу виховання розглядається як специфічно людський спосіб буття і як спеціальна діяльність, що має надзвичайно високу цінність, оскільки зберігає гуманну природу суспільства, створює умови для розвитку соціуму та продуктивного існування особистості у ньому. Ще І. Кант відзначав, що виховання відповідає природі людини, яка відчуває потребу у вихованні і має здатність бути вихованою. Виховний процес, вибір його цілей, засобів та шляхів повинен відбуватися із

врахуванням природи людини. Дослідники неоднаково трактують цю природу. Різне її розуміння навіть зумовило виникнення кількох педагогічних течій – природничої, соціологічної, теологічної та антропологічної. В основі природничої концепції особистості лежить уявлення про неї як біологічної сутності, носія спонтанних сил, завдяки яким відбувається розвиток. Соціологічний напрям вважає природу особистості залежною від сутності суспільства, яке визначає сутність людини. Теологічна концепція базується на вченні про людину, що створена за образом і подобою Божими. Антропологічний напрям є багатофакторним і передбачає розуміння особистості як результату взаємодії біологічних, соціальних і духовних чинників [2].

Підготовка майбутніх педагогів у ВНЗ передбачає усвідомлений, науково обґрунтований етап формування у них професійної компетентності, яка обов'язково ґрунтується на знаннях про людину, її становлення, що не мислимо без впливу на неї з боку суспільства, соціальних груп, окремих осіб. Важливим з позиції цього підходу видається необхідність досягнення студентами ролі педагога-представника суспільства, якому доручено сприяти становленню і розвитку дітей. Як відзначав О.В. Запорожець, специфічно людські психічні якості, такі як мислення, уява, воля, соціальні та моральні почуття не можуть виникнути ні з процесу біологічного дозрівання, ні на основі індивідуального досвіду дитини. Вони формуються на основі соціального досвіду, який засвоюється дитиною. В. Запорожець підкреслював, що соціальне середовище – не просто необхідна зовнішня умова, це справжнє джерело розвитку, оскільки саме в ньому “записана” програма того, які психічні здібності повинні виникнути у дитячій свідомості, і визначені конкретні засоби для “перекладання” цих здібностей з фіксованої соціальної форми в індивідуальну. Цей досвід набувається не стихійно, а цілеспрямовано, під впливом інших людей, зокрема, педагогів [4]. Антропологічна спрямованість майбутнього педагога розвивається в процесі професійної підготовки у межах ВНЗ від елементарних до все більш складних форм: від одностороннього або слабо вираженого інтересу до людини та її виховання до стійкого педагогічного оптимізму, досягнення сенсу педагогічної діяльності як особистісно значущої.

У вищих навчальних закладах студенти отримують базові знання в рамках антропологічного підходу (інформацію про вікові особливості людини, соціальні аспекти розвитку

особистості, педагогічну професію як соціально значущу діяльність; вимоги до педагога як вихователя; ігрові техніки тощо); у них формується здатність комплексного аналізу педагогічних ситуацій, адекватного самоаналізу, механізми управління конфліктною ситуацією, вміння працювати на перспективу. Різноманітні знання, що повідомляються студентам, забезпечують засвоєння ними інформації про людину як цілісне і складне явище. Дійсно, ще К.Д. Ушинський у своїй фундаментальній праці “Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології” відзначав, що “виховати людину у всіх відношеннях” можна, лише “дізнавшись про неї у всіх відношеннях” [9, 6]. Дослідник пропонував педагогам “витагти з маси фактів кожної науки ті, які можуть доповнювати справу виховання, ... звести ці відібрані факти разом і, підтвердивши один факт іншим, скласти з них систему”. На його думку, “вихователь повинен знати людину в сімействі, в суспільстві, у будь-якому віці, у всіх класах, у всіх положеннях, у радості і горі, у величчі і приниженні, у надлишку сил і хворобі, серед необмежених надій і на одрі смерті, коли слово людської розради вже безсиле. Він повинен знати спонукальні причини найбрудніших і найвеличніших діянь, історію зародження усілякої пристрасі і характеру. Лише тоді він буде у змозі черпати у самій природі людини засоби виховного впливу – а можливості ці величезні” [9, 6].

Антропологічні знання виступають для студентів в якості методології пізнання, передумови для постановки і вирішення особистісно-професійних завдань, інструменту організації та аналізу практичної професійної діяльності. Застосовувати ці знання майбутні фахівці можуть під час навчально-дослідницької роботи та педагогічних практик (у школах, дитячих садах, дитячих таборах тощо). Втілення у життя засвоєного в сфері професійної діяльності під час педагогічної практики у школі, таборі тощо ліквідує відрив теоретичних знань від практичної діяльності. Практика розвиває у студентів толерантність, формує позитивне ставлення до дітей; удосконалює спілкування з ними. Практика сприяє формуванню розуміння вікових особливостей людини не в теорії, а в реальних життєвих умовах.

З позиції антропологічного підходу технології, за якими навчаються студенти, повинні відповідати природі людини, орієнтуватися на розкриття її психологічних резервів та особистісного потенціалу як майбутнього фахівця, розвиток здібностей, збільшення ступеня

особистісної свободи, засвоєння різних видів роботи – методів активного навчання, групової роботи, ділових ігор, есе, творчих конкурсів тощо. Важливо підготувати майбутніх педагогів, здатних проводити роботу на основі врахування вікових можливостей дитини, унаслідок чого вдасться запобігти деяким недолікам в організації навчально-виховного процесу. Форсоване вироблення у дітей шкільної готовності, наприклад, може негативно відбитися на їх психічному і фізичному здоров'ї та розвитку, створить бар'єри для їх гармонійного включення у шкільне життя тоді, як насичення дошкільної освіти творчими, розвиваючими і обов'язково різноманітними формами “специфічно дитячої”, за словами А.В. Запорожця, діяльності (ігрової, образотворчої, музичної, театралізованої, конструктивної, комунікативної) з урахуванням вікових можливостей дітей служить гарантом формування їх повноцінної психологічної готовності до систематичного навчання в школі [4, 37 – 42]. Впровадження нових методів роботи повинно забезпечити: повне самопізнання дитини на базі адекватної самооцінки і самоприйняття; розширення діапазону її самодіяльності, що гарантувало б особистості можливість успішного самоуправління у власних інтересах і самореалізації [11, 14 – 15].

При побудові виховного процесу на антропологічній основі важливо враховувати не лише вікові особливості дитини, а й ступінь її розвитку. Останній детермінований культурним середовищем особистості та її індивідуальною історією розвитку. При цьому визначальними є характеристики не лише психофізичного, а й духовно-морального рівнів формування дитини, про що свідчить, зокрема, досвід роботи із сліпоглухими дітьми. Б.М. Бім-Бад відзначав, що завдяки такому досвіду ми отримуємо відповіді на глибинні таємниці становлення і вдосконалення людини з різними психофізичними можливостями. Розвиток сліпоглухих відбувається ніби під час уповільненої кінозйомки, унаслідок чого можна уважно вивчити кожен етап цього процесу. Можна переконалися, що оволодіння навичками самообслуговування абсолютно необхідне для олюднення, це як знайомство нового мешканця Землі з законами фізичного світу. Потім – з правилами увічливості, які концентрують у собі історичний досвід взаємодії людей. Мистецтво бути для оточення приємним олюднює дитину з величезною швидкістю і чарівною силою. Далі ви знайомите сліпоглухих дітей з мовою за допомогою різних знакових систем. Скажімо, з азбукою (дактилологією) і

буквенною, зоровою азбукою, і з писемністю для сліпих за Брайлем. І ось дитина наздогнала звичайну у духовному, розумовому розвитку. Чим більше знакових систем використовує людина під час діалогу з культурним світом, тим стереоскопічніше її світогляд, тим більшою мірою вона розвинена. За допомогою відомих науці методів навчання культурі вдається виховати сліпоглухих дітей до рівня таланту. Дати їм можливість повноцінного життя. Досвід корекційної педагогіки виявляє гігантські резерви людських можливостей. І виявляє роль різних пластів культури в олюдненні людини [1].

Весь процес підготовки майбутніх педагогів повинен будуватися на принципах антропологічного підходу, які виокремлені в книзі А.С. Панаріна “Філософія політики” [5]. До них належать принцип субстанціональності, принцип універсалізму, принцип цілісності, принцип свободи та принцип різноманітності. Принцип субстанціональності передбачає невідчужування прав людини, вона розглядається як субстанціональний початок, який не підвладний ні суспільству в його кінцевому вигляді, ні історичного прогресу взагалі; як автономна субстанція, первинна щодо суспільства і держави з природними невідчуженими правами. В освіті даний принцип означає те, що досягнення дітей у результаті освітньої діяльності повинні відповідати їхнім особистим потребам у процесі соціокультурної адаптації та розвитку.

Принцип універсалізму ґрунтується на ідеї єдності людського роду, у межах якого людина не розчиняється без залишку; її сутність не вичерпується класовими, національними, соціальними, етнічними, релігійними та іншими відмінностями, ця істота підкоряється вимогам моральності і духовності, володіє свободою вибору і здатністю передбачати наслідки своєї поведінки; Принцип універсалізму, єдності людського роду означає рівність усіх людей незалежно від расової, національної приналежності, мови, статі, віку, стану здоров'я, соціального, майнового і посадового становища, соціального походження, місця проживання, ставлення до релігії, переконань, партійної приналежності, що, зокрема, закріплено в Законі України “Про освіту” [3].

Принцип цілісності передбачає визнання того, що людина – це цілісна істота, яка має тілесно-душевно-духовну організацію, наділена не лише розумом, а й тілом, душею (психікою), духом. З точки зору цього принципа освітній процес як культурний має формувати цілісний образ людини, забезпечуючи їй умови становлення і

розвитку у фізичному, душевному, духовному, соціальному вимірах. Оцінюючи результати освітньої діяльності з позиції антропологічного підходу, доцільно відзначати не лише навчальні досягнення учнів, а їхні особистісні досягнення.

Принцип свободи впливає з визнання того, що людина є вільною істотою. Все, що робить людина, є результатом її власних зусиль. Кожна конкретна життєва ситуація зіштовхує її з необхідністю вибору варіанту своєї поведінки. Цей вибір і є самовизначенням. Освіта сприяє вільному самовизначенню людини, вибору нею одного з варіантів свого майбутнього “я”.

Принцип різноманітності ґрунтується на визнанні того, що людина є унікальною істотою із специфічним набором прагнень, потреб, інтересів, цілей, а тому система освіти, у центрі якої повинна стояти людина із різними потребами і можливостями, не може бути однаковою. Принцип різноманітності передбачає відмову від освітнього простору з уніфікованими програмами, підручниками, інструкціями тощо. Цей принцип реалізується через надання самостійності освітнім закладам права на вибір стратегій розвитку, шляхів і форм навчання, індивідуалізацію та диференціацію освіти, регіоналізацію та розгортання її у межах інноваційної діяльності.

Висновки. Антропологічний підхід визнає людину як унікальну, вільну і цілісну біо-психосоціальною істоту. Освітній процес з позиції цього підходу повинен будуватися з урахуванням сутнісних характеристик людини. Використання зазначеного підходу у процесі реформування сучасної освіти створює можливості перегляду її змісту, сприяє ефективній підготовці педагогів до фахової діяльності.

1. Бим-Бад Б.М. Педагогическая антропология? Это просто! Б.М. Бим-Бад. – Режим доступу: http://www.bim-bad.ru/biblioteka/article_full.php?aid=567

2. Воробьева К.Н. Антропологический подход к воспитанию / К.Н. Воробьева. – Режим доступу: http://www.portalus.ru/modules/shkola/rus_readme.php?subaction=showfull&id=1194959678&archive=1195938639&start_from=&ucat=&

3. Закон України “Про освіту”. – Режим доступу: www.pu.if.ua/depart/Educatework/resource/.../zakony/zakon_ukrainy_pro_osvitu.doc

4. Запорожец А.В. Педагогические и психологические проблемы всестороннего развития и подготовки к школе старших дошкольников /А.В. Запорожец // Дошкольное воспитание. – 1972. – №4. – С. 37 – 42.

5. Панарин А.С. Философия политики / А.С. Панарин. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.livelib.ru/book/1000272439>

6. Про дошкільню освіту – Освіта. – Режим доступу: [UA osvita.ua](http://ua.osvita.ua)

ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США

7. Рахлевская Л. Антропологический подход в профессиональном воспитании учителя в современном педагогическом вузе / Л. Рахлевская // Межвузовский сборник научных трудов. – Курск, 2000. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Postmetodyka/2002_7-8.pdf
8. Ушинский К.Д. Собрание сочинений. “Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии” / К.Д. Ушинский. – Режим доступа: OCR.Biografia.Ru
9. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: В 6 т. / К.Д. Ушинский. – М.: Педагогика, 1990. – Т. 5. – 528 с.
10. Эльконин Д. Размышления над проектом. – Режим доступа: http://www.e-reading.club/chapter.php/1034564/33/Slobodchikov_Psihologiya_obrazovaniya_s_heloveka._Stanovlenie_subektnosti_v_obrazovatelnyh_processah.html.
11. Wilsz J. Znaczenie niekształtowalnych cech osobowości człowieka w procesie kształcenia przedzawodowego. – Częstohowa, 1996. – С. 14 – 15.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2016

УДК 378.124:378.4(73)

Ирина Зварич, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри теорії та практики перекладу навчально-наукового центру мовної підготовки Національної академії СБ України, м. Київ

ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США

У статті проаналізовано історичний розвиток оцінювання професійної діяльності викладачів у вищих навчальних закладах США; з'ясовано історичні періоди розвитку оцінювання, запропоновано назви цих періодів, висвітлено критерії за якими визначено історичні періоди розвитку оцінювання.

Ключові слова: історичний розвиток, періоди розвитку, професійна діяльність, навчальна дисципліна, оцінювання, критерії, рівень якості знань, викладачі, освіта, вищий навчальний заклад.

Літ. 12.

Ирина Зварич, доктор педагогических наук, старший научный сотрудник, доцент кафедры теории и практики перевода учебно-научного центра языковой подготовки Национальной академии СБ Украины, г. Киев

ОЦЕНИВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ У ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ США

В статье проанализировано историческое развитие оценивания профессиональной деятельности преподавателей у высших учебных заведениях США; выявлено исторические периоды развития оценивания, предложено названия этих периодов, выяснено критерии, за которыми определено исторические периоды развития оценивания.

Ключевые слова: историческое развитие, периоды развития, профессиональная деятельность, учебная дисциплина, оценивание, критерии, уровень качества знаний, преподаватели, образование, высшее учебное заведение.

Iryna Zvarych, Doctor of Sciences (Pedagogy), Senior Research Officer, Associate Professor of the Translation Theory and Practice Department of the Educational and Scientific Center of Language Training at the National Academy of Security Service of Ukraine, Kyiv

THE ASSESSMENT OF THE PROFESSIONAL TEACHERS' ACTIVITY AT THE INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION IN THE USA

The article deals with the historical development of assessment of the professional teachers' activity at the Institutions of Higher Education in the USA; and with the historical periods of development of assessment and the titles of these periods are offered. The determined criteria of development the historical periods of assessment are reflected.

Keywords: historical development, the periods of development, a professional activity, a training subject, an assessment, criteria, a level of quality of knowledge, lecturers, an education, Institutions of Higher Education.

Постановка проблеми. Важливим у вихованні молоді була, є і залишається неповторна постать педагога, яка поєднує дві могутні сили – совість і розум, і сприяє удосконаленню системи освіти. Однією з умов підвищення якості вищої освіти є забезпечення